

Fragmenti no Baibas Bicēnas grāmatas “Barikāžu laiks. Apvērsums.”

4. janvāris.

Jau vairākas dienas Preses nama tipogrāfijā neiespiež laikrakstus. Nez, kā nu jūtas partijnieki? Jo reizē ar nepaklausīgo *Latvijas Jaunatni*, *Neatkarīgo Cīņu*, *Rīgas Balsi* neiznāk arī *Sovetskaja Latvija* un Maskavas izdevumi. Omoniešu mestais bumerangs visai sāpīgi trāpījis arī pašiem.

Gribētos palasīt vismaz *Atmodu* vai *Sovetskaja Molodjož*. Arī centrālās preses izdevumi visi nebija vienādi. *Komsomoļskaja Pravda*, *Argumenti i Fakti*, *Ļiteraturnaja Gazeta* būtu pelnījušas iznākt arī turpmāk.

Bet lasītāji mūs saprot. Zem automātu stobriem – nestrādāt!

Pienāk atbalsta telegrammas no lasītājiem, saņemtas atsauksmes arī no ārzemēm. Ja apdraudēti žurnālisti, vārdu saka viņu starptautiskās organizācijas, un tas jau ir nopietni. Nolemts, ka daļu avīžu varēs iespiest citās tipogrāfijās, tā ka lasītāji bez saviem laikrakstiem nepaliks. Un tas jau ir galvenais.

Pirmā maiņa šoreiz ilgi darbā nesēž, un, kad es ierodos, vairākas meitenes no mana ceha jau dodas projām. Uzņēmju redakciju korpusa trešajā stāvā. Direktora kabineta durvis vaļā, sekretāres priekšelpā pie galda sēž kāds nepazīstams vīrietis un noliktavas pārzine un kaut ko tur raksta. Nodod dokumentus? Blakus slaistās omonietis ar automātu, bet man vērību nepiegrīž.

Brošētavas cehā pie ziņojumu dēļa karājas Arkādija Vrubļevska parakstīta lapele krievu valodā: *Pavēle Nr. 1 par PSKP izdevniecības izveidošanu. Nekavējoties visiem atsākt darbu, cehu priekšniekiem nodot dokumentus.* Pavēle laikam nupat pielikta, jo bariņš palikušo darbinieču sastājušās apkārt un lasa. Ceha priekšniece un divas meistares no trim sēž savā kabinetā un runājas. Viņas visas trīs ir krievietes, bet attiecības mums ļoti labas. Pēdējā laikā viņas pat mēģina reizēm ko pateikt latviski. Priekšniece gan vakar sacīja: *Jā, ja liks strādāt, mēs strādāsim. Man šeit par visu jāatbild!*

Bet tikmēr liela daļa strādnieku velk mugurā mēteļus un dodas pāri Daugavai uz Universitātes Lielo aulu. Paziņots, ka tur notiks tipogrāfijas darbinieku sapulce un tikšanās ar Latvijas valdību.

Pie Preses nama ieejas – kratīšana. Visiem, kas dodas laukā, liek attaisīt somas. Atsakos. Saku, ka pakļaušos tikai milicijas darbiniekiem.

– *Atdod caurlaidi!* – pavēl melnā berete. – *Nedošu.* – Cita berete no mugurpuses ar veiklu kustību norauj man somu no pleca un sāk tajā rakāties.

Tukšums. Neesmu žurnāliste, diktofonu un fotoaparātu man nav. Tikai trīs baltas lapas un pusotra aprakstīta lapiņa ar šīsdienas novērojumiem. Omonietis izpēta tās pašas, taču vai nu neko aizliegta tur neatrod, vai arī nesaprot latviešu valodu.

– *Atdod caurlaidi,* – joprojām prasa tas otrais, bet es nedodu. Somā caurlaides nav. Uz mums sāk skatīties žurnālisti, tāpēc beretes mani palaiž. Caurlaide paliek pie manis.

Braucu uz universitāti. Zālē visas sēdvietas aizpildītas, daudziem jāmeklē vieta balkonā. Kopā ar tipogrāfijas darbiniekiem atnākuši žurnālisti, ieradusies televīzija.

Runā Dundurs, Bišers, Vaznis. Ir jau nolemts, ka *Dienu* varēs iespiest Paraugtipogrāfijā, *Latvijas Jaunatni* – Valmierā, *Sovetskaja Molodjož* sākotnēji piedāvāta

Daugavpils tipogrāfijai, *Neatkarīgā Cīņa – Rotai*. Runā arī Egils Rutkovskis, bijusī izdevniecības partijas sekretāre Viktorija Zagrebaļnaja – viņa ir ar mums – un dažādu preses izdevumu redaktori – Monika Zīle, Vladilens Dozorcevs, Jānis Rukšāns, Dainis Caune un citi.

Atgriezties? Neatgriezties? Preses nams bez cilvēkiem nav nekas. Dundurs saka: *Notiek ļoti netīra spēle. Notikumi ar Preses namu, iespējams, ir tikai neliela daļiņa lielā nekārtību ķēdē. Bet kādreiz kompartijai par šo automatistu ielaušanos būs jāatbild. Tagad maskas kritušas un mēs zinām, kas kurš ir. Tagad vajag turēties un nepadoties!*

Rutkovskis nolasa arī manu sacerējumu. Pagājušā gada nogalē to uzrakstījām kā atbildi uz PSKP lietu pārvaldes priekšnieka Nikolaja Krjučinas aicinājumu Latvijas laikrakstu un žurnālu izdevniecības un tipogrāfijas darbiniekiem. Abi parakstījām, bet neviens no laikrakstiem to nodrukāt nepaguva. Nu vismaz tas izskan pa radio: ... *Jūs solāt mums neparedzamas sekas... Vai tie ir draudi? Jūs esat atsūtījuši “melnās beretes”, bet ziniet – tas tikai vēl vairāk pastiprina mūsu riebumu gan pret viņiem, gan pret viņu komandieriem kompartijā. Un nebaidiet mūs ar kapitālismu, bezdarbu un privātīpašumu! Neceriet uz strādnieku atbalstu – mēs neesam ar jums. Mēs atbalstām Latvijas Republikas AP, kuru esam ievēlējuši...*

Latvijas Jaunatnes galvenais redaktors Andrejs Cīrulis: *Bet, ja mēs šobrīd aiziesim no Preses nama, tad vilks būs iebarots. Varbūt tas tiešām ir X stundas sākums, un nav teikts, vai Preses nama sagrābšanai nesekos Augstākās padomes, Ministru padomes un citas ēkas...*

Žurnāla *Daugava* galvenais redaktors Vladilens Dozorcevs: *Aicinu aiziet no Preses nama visiem, sākot ar pavāriem, šoferiem un beidzot ar tipogrāfijas strādniekiem un žurnālistiem...*

Lielum lielais vairākums ir par aiziešanu un nevēlas strādāt kompartijas aizgādībā. Bet uz cik ilgu laiku aiziesim? Jāpieņem, ka tas varētu būt ilgi. Valdība divus trīs mēnešus maksāšot algu. Norunājam tikties 10. janvārī Poligrāfiķu kultūras namā Lāčplēša ielā.

Sapulce beigusies, bet mēs vēl neizklīstam. Pierakstām adreses un telefonu numurus. Nodiktēts koordinācijas centra telefons, pa to katrs varēs saņemt vajadzīgās ziņas.

Tikko ieradusies ceha priekšiece – viņas te sapulcē nebija. Katram gadījumam pierakstām arī viņas telefona numuru. Iespējams, ka daži no mums viņu redz pēdējo reizi. Ejot mājās, pie Preses Apvienības kioska Brīvības ielā redzu garu rindu. Ko tur “dod”? Vai *Rīgas Balsi*? Nē, tā ir jaunā *Diena*. Četras reizes mazāka nekā agrāk, bet cilvēki to pērk. *Diena*, jaunā, Paraugtipogrāfijā iespīestā, *Dienīņa* iznākusi!

10. janvāris.

Pulcējamies Poligrāfiķu kultūras namā. Zāle pārpildīta. Pie logiem cilvēki stāv kājās, bet nāk un nāk vēl klāt. No brošētavas trīs ceturtdaļas darbinieku ir ieradusies. Sasēžamies četrās rindās zāles kreisajā pusē. Daļa vēlāk atnākušo paliek aizmugurē. Arī mūsu trešā meistare Vaira Amatniece ir te.

Kaimiņi no ofseta ceha ir gandrīz pilnā sastāvā ar visu priekšniecību. Ir daudzi no avīžu ceha. Burtličus pazīstu mazāk – bet kur viņi paliks, ja viņu cehs vakar bija tukšs? Interesanti, ka redzami gandrīz visi paši labākie darbinieki. Tātad palikušo kvalifikācijas līmenis nevarētu būt sevišķi augsts.

Daudz redaktoru, žurnālistu. Ieradušies pārstāvji no LITTA (Latvijas republikāniskā izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu ražošanas apvienība), Madonas tipogrāfijas, citurienes.

Direktors Kazimirs Dundurs pastāsta par pašreizējo situāciju. Gandrīz visas redakcijas jau esot atradušas pagaidu mītnes. Avīzes drukā Talsos, Valmierā, Madonā, Ogrē, Daugavpilī, Bauskā. Uz Ministru padomi cilvēki nepārtraukti nesot ziedojumus. Celsim alternatīvo tipogrāfiju – bet pagaidām nav projekta. Zviedri sūta poligrāfisko līniju *Solna*. Tā varēs sākt darboties pēc 2–3 mēnešiem. Žurnālistiem diemžēl būs jāpagaida ilgāk.

Egils Rutkovskis, protams, sazinājies ar pasaules strādnieku un sociāldemokrātu organizācijām. Arī no tām nāk materiāls un morāls atbalsts.

Viena no Preses nama darbiniecēm tomēr ir par atgriešanos. Mēs esot nodevuši mūsu krievu cilvēkus, mēs neesam izskaidrojuši viņiem notikumus, viņi ir apmuļķoti un pamesti vieni. Runa ir ļoti emocionāla un talantīgi sacerēta, meitene droša un gudra, taču zāle neapmierināti murd: *Vai tad mēs nestāstījām? Vai tad mēs neskaidrojām? Troksnis liels, bet runātāja turpina: Mēs nevaram atstāt Preses namu. Padomājiet par strādniekiem, kuri pieraduši strādāt komfortablos apstākļos, plašās telpās, bet citur viņiem būs jāstrādā saspīestībā un putekļos (saucieni: Nekas, iztiksim!).*

– *Ja mēs atgriezīsimies Preses namā, kā skatīsimies acīs tiem cilvēkiem, kas mums sūta telegrammas, vāc ziedojumus,* – mikrofonu ņem rokās Egils.

– *Atgriezties pie Vrubļevska jau var, bet vai mums atļaus tur iespiest demokrātisko presi?*

– *Pelnīsim naudu, komunistiskās lapeles drukājot?*

– *Tie ļaudis, kas pasūtījuši “Neatkarīgo Cīņu”, “Jaunatni” un citas avīzes, ar savu naudu ir balsojuši par to, lai šīs avīzes ietur kursu, kādu sākušas, nevis nogriežas pa citu. Bet vai pie Vrubļevska tas būtu iespējams? Neceriet! Un šie cilvēki mūs atbalsta par to, ka esam aizgājuši, nevis par to, ka paliekam. Un mēs iespiedīsim šīs avīzes rajonos, mazākas, bet iespiedīsim!*

Pārstāvis no LITTA: – *Tipogrāfijas darbinieki, nedomājiet, ka esat nevajadzīgi! Mums Paraugtipogrāfijā vajadzīgas mašīnlocītājas un iespiedēji, strādnieki vajadzīgi “Poligrāfistā”, Valmieras tipogrāfijai, Bauskai.* – Viņš sauc konkrētas specialitātes un skaitļus. Tie ir iespaidīgi – it sevišķi par Paraugtipogrāfiju.

No Madonas: – *Neskumstiet par Preses namu. Tas bez cilvēkiem ir kaste! Un avīzes iespiest mēs palīdzēsim. Tagad es braukšu atpakaļ uz Madonu, drukāsim “Literatūru un Mākslu”...*

– *Un tagad klausieties,* – beigās atkal runā Dundurs. – *Jaunais koordinācijas centra telefons būs šāds... Cehu pārstāvji, iesniedziet sarakstus, kuri darbinieki paliek strādāt pie mums. Un arī paši izraugiet sev galvenos, pierakstiet adreses, uzturiet koordināciju savā starpā...*

Par savu “galveno” ievēlam mašīnlocītāju Ingrīdu Benusu. Velkam laukā bloknotus, pildspalvas, rakstām...

Saraksts iznāk garš. Tikai – gandrīz visi te ir latviešu uzvārdi.